

ૐ

શ્રી પરમકૃપાળુદેવાય નમઃ

કઠોપનિષદ

શિબિર - ૭

અધ્યાય-૨

દ્વિતીય વલ્લી

Model Answer Paper**Marks: 50**

Paper તપાસતી વખતે Model Answer Paperમાં આપવામાં આવેલા pointsને વફાદાર રહેવું. જુદાં જુદાં options આપવામાં આવ્યાં છે જેથી તપાસવામાં સરળતા રહે. તેમાંથી કોઈ પણ option લખ્યું હોય, તેનો ભાવ આવી જતો હોય, તો marks આપવા.

(I) સાચો જવાબ પસંદ કરો.**Marks: 5**

દરેક સાચા જવાબ માટે 1 mark આપવો.

૧. (a) વાસના
૨. (c) દ્રવ્યદ્રષ્ટિ
૩. (a) વિકલ્પોની મંદતા
૪. (a) પરોક્ષજ્ઞાન
૫. (d) ઉપયોગની અંતર્બુખતા

(II) આ વલ્લીમાં આપેલ નગરના રૂપક અનુસાર જોડકાં બનાવો.**Marks: 5**

દરેક સાચા જવાબ માટે ½ mark આપવો.

- ૧) d ૨) e ૩) f ૪) c ૫) j ૬) i ૭) h ૮) g ૯) a ૧૦) b

(III) એક કે બે શબ્દોમાં જવાબ લખો.**Marks: 5**

દરેક સાચા જવાબ માટે 1 mark આપવો.

૧. પ્રાણ
૨. અવચેતન મન
૩. ૮૪ લાખ
૪. મનુષ્ય
૫. કવિતા
- તત્ત્વજ્ઞાન

- ½ mark

- ½ mark

(IV) નીચેનું કથન સાચું છે કે ખોટું તે લખો. ખોટું હોય તો તેનું કારણ દર્શાવો.**Marks: 5**

દરેક સાચા જવાબ માટે 1 mark આપવો.

False લખ્યું હોય પણ કારણ ન લખ્યું હોય અથવા ખોટું કારણ લખ્યું હોય તો 0 mark આપવો.

True માટે કારણ અપેક્ષિત નથી.

૧. False. દેહ પ્રત્યે નિંદાનો ભાવ ન હતો. / દેહ પ્રત્યે બહુમાનનો ભાવ હતો. / દેહને સંયોગરૂપ માનતા હતાં. / તેઓ દેહને પરમાત્માના નિવાસસ્થાન એવા મંદિર સમાન માનતા હતાં.

૨. False. અજ્ઞાનીનું મૃત્યુ થવાથી તે વિદેહમુક્ત નથી થતો. / જીવન્મુક્ત જ્યારે દેહ ત્યાગ કરે છે ત્યારે તેઓ વિદેહમુક્ત થાય છે.

૩. True.

૪. False. સ્વભાવમાં નહીં, પર્યાયમાં રહેલ અશુદ્ધતા

૫. False. દ્રવ્યકર્મ ચેતનરૂપ નથી. / આત્મા દ્વારા ઉત્પન્ન થતાં ભાવકર્મ ચેતનરૂપ છે..

(V) નીચે આપેલ શબ્દોનો અર્થ લખો.

Marks: 5

દરેક સાચા જવાબ માટે 1 mark આપવો.

૧. દેવો

- ½ mark

જ્ઞાનેન્દ્રિયો / ઇન્દ્રિયો

- ½ mark

૨. ગોપનીય / ગુપ્ત / ગૂઢ / રહસ્યમય

૩. સર્વ અનિત્ય પદાર્થોમાં જે નિત્ય અસ્તિત્વરૂપે રહેલો છે / અનિત્યમાં નિત્ય

૪. અન્ય કોઈને નહીં

૫. વર્ણવી ન શકાય તેવો

(VI) એક વાક્યમાં જવાબ લખો.

Marks: 10

દરેક સાચા જવાબ માટે 1 mark આપવો.

૧. સર્વમાં એ જ આત્મા છે.

૨. અપાનના ઘક્કાથી જે ઊર્જા કામવાસના પ્રજ્વલિત કરે છે, તેને પ્રાણાયામ દ્વારા ઉપર તરફ જવા દેવામાં આવે તો તે બ્રહ્મચર્યની રક્ષામાં મદદરૂપ બને છે.

૩. આપણે એટલા બહેરા છીએ કે તે સત્યોને ગ્રહણ નથી કરી શકતા / એક વારમાં આપણે સમજી શકતા નથી / વારંવાર કહેવાથી તે ધારણ થાય છે.

૪. જેવું જેનું શ્રવણ, તેવાં તેનાં સંસ્કાર / વાસનાઓ, અને તે મુજબ યોનીની પ્રાપ્તિ થાય છે.

૫. ઇન્દ્રિયો આત્મા પર આધારિત છે, આત્માની સત્તા વડે પ્રવર્તે છે. / કારણ કે મૃત્યુ વખતે આત્મા ઇન્દ્રિય શક્તિ, ભાવેન્દ્રિયને પોતાની સાથે લઈ જાય છે.

૬. કર્મ કરવા / ભોગ ભોગવવા / ઘર, આશ્રમ, કારખાના માટે / પુનર્જન્મ માટે - ઇન્દ્રિય, પ્રાણ, મન, બુદ્ધિ આદિનો સંઘાત જરૂરી છે

- ½ mark

જ્ઞાનપ્રાપ્તિ માટે / ધર્મ કરવા / આંતરખોજ માટે / જન્મ-મરણનો અંત આણવા - જરૂરી નથી

- ½ mark

૭. અજ્ઞાનીઓએ એમ અર્થ લીધો કે જો બધું એક પરબ્રહ્મની જ અભિવ્યક્તિ છે તો પછી સાધુ-ચોરમાં, પુણ્ય-પાપમાં, ધર્મ-અધર્મમાં ભેદ નથી, કર્તવ્ય જેવું કંઈ નથી. / તેઓએ પ્રમાદ સેવ્યો, પાપનો ત્યાગ ન કર્યો.

૮. હું આત્માને કઈ રીતે અનુભવી શકું? / આવા આત્માને અપરોક્ષ રીતે હું કઈ રીતે જાણી શકું? / આવા સુખ-શાંતિ હું કઈ રીતે પ્રાપ્ત કરી શકું?

૯. ૧) પ્રાણ ૨) અપાન ૩) સમાન ૪) ઉદાન ૫) વ્યાન

આમાંથી કોઈ પણ બે, ત્રણ કે ચાર લખ્યા હોય તો ½ mark આપવો અને પાંચે લખ્યા હોય તો 1 mark આપવો.

૧૦. સમાનતા - બંને વસ્તુને પ્રકાશે છે.

- ½ mark

ભેદ - અગ્નિની જ્યોતિ કોઈ પ્રગટાવે ત્યારે પ્રગટે છે, જ્યારે આત્મજ્યોતિ સ્વભાવે જ પ્રકાશિત છે.

- ½ mark

(VII) નીચે આપેલ ખોટી સમજણને સવળી કરો.**Marks: 5**

દરેક સાચા જવાબ માટે 1 mark આપવો.

૧. બ્રહ્મજ્ઞાન થતાં દેહ નષ્ટ નથી થતો, પણ જ્ઞાનમાં દેહથી મુક્તિ અનુભવાય છે, દેહનું તાદાત્મ્ય છૂટતાં દેહ પોતાથી અલગ ભાસે છે. દેહ હોવા છતાં તેઓ અસંગ, અબંધ, સાક્ષીમાત્ર રહે છે. દેહ તેમને બંધનકર્તા નથી, માટે કહેવાય છે કે દેહવિલય થયો.

૨. આ બધી ક્રિયાઓ ચેતનતત્ત્વના આશ્રયે થાય છે. આપણે જીવીએ છીએ માટે આ ક્રિયાઓ ચાલે છે.

૩. દુઃખ એ મનનો ધર્મ છે. આત્મા મનની પાર છે. / દુઃખ અવિદ્યાજન્ય છે, અને અવિદ્યા આત્મામાં નથી પરંતુ વિપરીત બુદ્ધિમાં છે. આત્મસ્વરૂપ અપરિવર્તનશીલ છે.

૪. શાસ્ત્રો મુખપાઠ કરવામાત્રથી પણ શાશ્વત સુખ પ્રાપ્ત નહીં થાય. તે માટે શુદ્ધ આત્માનો અનુભવ કરવો જરૂરી છે કારણ કે આત્મા સુખધામ છે.

૫. બાહ્ય પ્રકાશ ન હોય તો પણ આત્મા સ્વપ્રસૂષ્ટિને જાણી શકે છે / પોતાને જાણી શકે છે.

(VIII) ટૂંકાણમાં જવાબ લખો.**Marks: 10**

૧. દૃષ્ટાંત - સંભોગની ક્રિયા અને બાળકની ઉત્પત્તિ વચ્ચે ૯ ૧/૨ મહિનાનો ગાળો હોવાને કારણે તે આદિવાસીઓ કારણ-કાર્ય સંબંધ નથી જોડી શકતા. - 1 mark

પરમાર્થ - જીવને જે શરીર પ્રાપ્ત થયું છે તે તેની જ પૂર્વ ઈચ્છાનું ફળ છે, પણ વચ્ચે લાંબા સમયનું અંતર હોવાને કારણે જીવને તેનું ભાન નથી રહેતું. - 1 mark

૨. દૃષ્ટાંત - શેરીમાં રહેલ લેમ્પપોસ્ટ જે વસ્તુઓ કે ઘટનાઓને પ્રકાશિત કરે છે તેનાથી તે અલિપ્ત રહે છે. - 1 mark

પરમાર્થ - આત્મા પરને પ્રકાશિત કરવા છતાં તેથી અલિપ્ત રહે છે, તેનું સ્વરૂપ વિશુદ્ધ છે. - 1 mark

૩. દૃષ્ટાંત - સામાન્ય અગ્નિ / અગ્નિ તત્ત્વ એક હોવા છતાં તે જ્યારે વ્યક્ત થાય છે ત્યારે દૃશ્ય આકાર થઈ વિવિધરંગી બને છે. લાકડું, કોલસો, ગેસ આદિ જે જે ઉપાધિ દ્વારા અગ્નિ પ્રગટે તે તે ઉપાધિનું જ રૂપ લે છે. - 1 mark

પરમાર્થ - સર્વ જીવંત પ્રાણીઓમાં આત્મસ્વરૂપ સમાન હોવા છતાં તેઓના આકાર અનુસાર રૂપ લે છે. / ભૂચર, ખેચર, જળચર આદિ જેનો દેહ જે આકારનો હોય છે તે આકારનો થઈને આત્મા અંતારાત્મારૂપે તે તે દેહમાં વસે છે, છતાં આત્મા તો સ્વયં એક, અભેદ અને અરૂપી જ છે. - 1 mark

૪. ૧) નિદ્રા વખતે શરીર સૂતું હોય તો પણ આત્મા જાગૃત રહે છે અને અવચેતન મન દ્વારા સ્વપ્રસૂષ્ટિની રચના કરે છે.

૨) નિદ્રામાં કોઈ આપણું નામ કહી પોકારે તો આપણે તુરંત જાગીએ છીએ.

૩) જાગ્યા પછી સારી નિદ્રા આવી હતી એમ આપણે કહેતા હોઈએ છીએ.

આમાંથી એક લખ્યું હોય તો 1 mark આપવો અને બે લખ્યા હોય તો 2 mark આપવા.

૫. હે ભગવાન! જ્યારે સૂર્ય આપને પ્રકાશિત ન કરી શકે તો આ દીપક કઈ રીતે આપને પ્રકાશિત કરી શકે? આપ પ્રકાશના સ્રોત છો, ચૈતન્યની જ્યોતિ છો, આપના કારણે સર્વ જણાય છે. હે ભગવાન! તે અનુભૂતિથી મને અનુગ્રહિત કરો, આત્માની અપરોક્ષાનુભૂતિ કરાવો. - 2 marks

* * *